

بخش دوم

**راهنمای تدریس
محتوای برنامهٔ درسی
فرهنگ و هنر**

طراحی

طراحی زیربنای انواع فعالیت‌های هنری در هنرهای تجسمی^۱ و در عین حال هنری مستقل است. انسان در ذهن خود ایده‌ها و مفاهیم مختلف را طراحی می‌کند؛ چنان‌که در لغت‌نامه آمده، طراحی به معنی «طرح افکنی» و «نقشه‌ریزی» است. مانند این شعر حافظ:

بیا تا گل برافشانیم و می‌در ساغر اندازیم
فلک را سقف بشکافیم و طرحی نو در اندازیم

در معنای تخصصی، طراحی^۲ بازآفریدن تصاویر عینی و نمایش تصاویر و ایده‌های ذهنی برای تجسم بخشیدن به آنهاست. همچنین به فرایند چند مرحله‌ای تبدیل یک ایده به اثر هنری یا محصول جدید^۳ که اغلب جنبه کاربردی دارد، اطلاق می‌شود.

از دید تاریخی هنرمندان برای اجرای طرح‌ها و تصاویر مختلف از دو روش استفاده کرده‌اند: نمایش تصاویر ذهنی موجودات و پدیده‌های مختلف که اغلب به صورت دوبعدی (انتزاعی) صورت می‌گیرد و اجرای طرح‌ها و تصاویر شبیه به طبیعت (واقع‌گرا) که با استفاده از سایه - روشن کاری و پرسپکتیو انجام می‌شود و به صورت مجازی حجم سه بعدی را روی سطح دوبعدی نمایش می‌دهد.

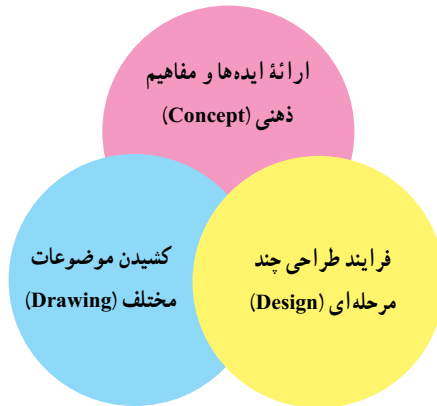
اغلب طرح‌ها و تصاویر ذهنی به صورت تصویر ساده شده (انتزاعی) موضوع نمایش داده می‌شوند. اگرچه در آثار هنری طرح ساده شده (انتزاعی) موضوعات گوناگون به درجات مختلف از طبیعت فاصله می‌گیرند، شناسایی موضوع امکان‌پذیر است و ویژگی‌های مهم و اصلی آن در طرح ساده شده حفظ می‌شود. در هنر ایران از دوره پیش از تاریخ تا دوره معاصر آثار انتزاعی و

۱- هنرهای تجسمی visual arts گاه معادل هنرهای بصری در نظر گرفته می‌شود و گاه هنرهای بصری به آثار طراحی، نقاشی،

عکاسی،... و هنرهای تجسمی به مجسمه‌سازی، معماری، سفالگری،... که فضا را اشغال می‌کنند اطلاق می‌گردد.

۲- Drawing

۳- Design

نمودار ۳- انواع طراحی

دوبعدی متنوعی ارائه شده و گرایش به ارائه تصاویر سه بعدی فقط در مقاطع زمانی خاصی تحت تأثیر هنر غرب صورت گرفته است. بنابراین، میراث تصویری ایران دوبعدی یا انتزاعی است و شامل آثار ارزشمند و متنوعی از دوره‌های مختلف می‌شود که بسیاری از آنها نزد جهانیان شناخته شده است. جلب توجه شاگردان به ویژگی‌های هنر ایران و آشنایی با آثار ارزشمند هنر ایران یکی از اهداف مهم این برنامه است. مربی ابتدا شاگردان را با مفهوم طراحی و جنبه‌های مختلف آن آشنا می‌کند تا با هر پدیده‌ای که مواجه می‌شوند، به طرح و طراحی آن توجه کنند. سپس آنها را به ارائه طرح‌ها و ایده‌های ذهنی در زمینه‌های مختلف تشویق می‌کند تا در این زمینه به فعالیت عملی بپردازند. در این پایه تحصیلی بر طراحی ذهنی ایده‌ها و طرح ساده شده موضوعات مختلف تأکید شده است؛ اگرچه شاگردان در روش ارائه آزاد هستند و گرایش به روش سه بعدی در طراحی مجاز است. بنابراین هدف آموزش تخصصی طراحی نیست و اغلب شاگردان برای ارائه ایده‌های خود می‌توانند طرح ساده شده موضوعات مختلف را بکشند. به این ترتیب، بیش از آنکه چگونه کشیدن موضوع مطرح باشد، خلاقیت ایده‌های ارائه شده ذهنی اهمیت دارد. در هر دو روش (دوبعدی و سه بعدی) توجه به زیبایی اثر - که در یک فرایند چند مرحله‌ای خلق می‌شود - حائز اهمیت و مورد توجه مربی است.

مربی شاگردان را با سه مفهوم طراحی، که در نمودار ۳ ارائه شده است، آشنا می‌کند:

● مفهوم طراحی و ایده پردازی ذهنی که اولین مرحله شکل‌گیری یک اثر هنری یا هر محصول

ساخته بشر در ذهن انسان است؛

● طراحی یا کشیدن انواع طرح‌ها و ایجاد تصاویر به روش دو بعدی (انتزاعی) یا سه بعدی (واقع‌گرا) بر روی سطوح مختلف؛ باشد.

● فرایند چند مرحله‌ای طراحی که از ایده‌پردازی ذهنی آغاز می‌شود و با کشیدن ایده‌ها و ایجاد تغییرات مناسب روی طرح‌ها و تصمیم‌گیری برای شیوه و کیفیت اجرای طرح پیش می‌رود و در نهایت اثر هنری یا محصول نهایی ساخته می‌شود.

مری نقش مهمی در شناساندن جنبه‌های مختلف طراحی به شاگردان و هدایت آنها برای توجه به تنوع طرح‌های موجود دارد. شاگردان باید در مواجهه با هر پدیده‌ای به کیفیت طراحی آن توجه کنند و میزان خلاقیت و زیبایی آن را بررسی نمایند و سپس براساس یافته‌های خود در مورد موضوع، ایده‌های ذهنی خلاق برای آن ارائه دهند. به این ترتیب، مری در حین فعالیت هنری فرهنگ رویارویی با زیبایی‌های خلقت، آثار هنری و پدیده‌های مختلف، روش بررسی ویژگی‌ها و تنوع طرح‌های موجود، درک آثار هنری و روش ارائه ایده‌های ذهنی را به شاگردان می‌آموزد.

روش آموزش

در این مقطع آموزش غیرمستقیم از طریق تقویت مشاهده دقیق، آشنایی با ویژگی‌های پدیده‌های مختلف و آثار هنری و انجام فعالیت‌های عملی صورت می‌گیرد. شکوفایی خلاقیت از طریق مشاهده دقیق و توجه به ویژگی‌های مختلف پدیده‌ها و مقایسه آنها با یکدیگر و انجام فعالیت‌های عملی حاصل می‌شود. برای ارائه مفاهیم آموزشی از تصاویر طبیعت و آثار هنری به خصوص نمونه‌های هنر اسلامی استفاده شده است تا شاگردان با نظم، زیبایی، هماهنگی، تعادل و خلاقیت در طراحی آشنا شوند. بنابراین، از بهترین نمونه‌های موجود برای تربیت بصری و تقویت قدرت تجسم آنها بهره‌گیری شده است. مری با بیان ویژگی‌های هر یک از نمونه‌ها روش مشاهده دقیق و عمیق را به شاگردان می‌آموزد تا دریابند در برخورد با هر پدیده جدیدی به کدام نکات و جنبه‌های موضوع توجه کنند و چگونه برای فعالیت‌های خود از آنها بهره بگیرند. مری در فعالیت‌های عملی شاگردان را به ارائه ایده‌های آزاد شخصی هدایت می‌کند و از آنها انتظار دارد که در حد توان خود و متناسب با پایه هفتم طرح‌های خلاق ارائه دهند. بنابراین، مفاهیم آموزشی مذکور جنبه تربیتی دارند و آنها را با قواعد زیبایی و هماهنگی آشنا می‌کنند و به فعالیت‌های عملی شاگردان جهت خاصی نمی‌دهند. همان‌گونه که در پایه‌های مختلف تحصیلی اشعار بزرگان ادب فارسی به شاگردان آموزش داده می‌شود تا ذوق ادبی آنها پرورش یابد و در نهایت از آنها انتظار می‌رود که در سطح توان خود انشا بنویسند.

نمودار ۴- ارکان روش آموزش

هر درس با ارائه یک سؤال و تشویق شاگردان به تفکر آغاز می‌شود؛ سپس آنها به موازات ارائه مباحث، فعالیت‌های هنری دلخواه خود را انجام می‌دهند. این تجربیات شاگردان براساس تغییر نحوه مشاهده آنان نسبت به طبیعت، آثار هنری و محیط پیرامونشان شکل می‌گیرد و روحیه کنجکاوی و جست‌وجوگری را در آنها برای کشف موضوعات و مفاهیم تقویت می‌کند. همچنین شاگردان به ارائه ایده‌های ذهنی جدید تشویق می‌شوند و به تفکر و خلاقیت می‌پردازند.

در این روش مربی شاگردان را تشویق می‌کند در رویارویی با هر پدیده به مشاهده دقیق، تفکر و بررسی ویژگی‌های آن بپردازند. طراحی، خلاقیت، کاربرد و زیبایی هر پدیده را با نمونه‌های مشابه و متفاوت مقایسه کنند و یافته‌های خود را بیان نمایند. به این ترتیب آنها می‌آموزند که هر پدیده‌ای دارای طرحی خاص و نشانه‌ای از میزان خلاقیت طراح آن است. از این طریق دانش آموزان با مفهوم طراحی آشنا می‌شوند و می‌آموزند که آنها هم می‌توانند در زمینه‌های مختلف به طراحی بپردازند. طراحی خلاق به دو صورت: ۱- ارائه ایده‌های جدید و ۲- بهبود بخشی نمونه‌های موجود انجام می‌شود.

براساس نمودار ۴ استفاده از روش آموزش غیر مستقیم در این مقطع چهار رکن دارد و اهداف زیر را دنبال می‌کند:

- تغییر در نحوه نگرش شاگردان به پدیده‌های مختلف و تعمیق مهارت‌های مشاهده چند حسی که از طریق مشاهده دقیق پدیده‌های طبیعت، آثار هنری و سایر دست ساخته‌های بشر حاصل می‌شود؛
- توجه به تنوع پدیده‌های طبیعت، آثار هنری و سایر دست ساخته‌های بشر از نظر طراحی؛

● آشنایی با مفهوم طراحی از جنبه‌های مختلف (ارائه ایده‌های ذهنی متنوع، کشیدن طرح پدیده‌های مختلف و اجرا کردن ایده‌های ارائه شده یا ساختن آنها)؛ و

● آشنایی با طراحی خلاقه: ۱- ارائه ایده یا طرح جدید؛ ۲- ایجاد تغییر یا تکمیل و تعویض بخش یا بخش‌هایی از یک پدیده موجود در جهت بهبود بخشی آن.

بنابراین، مربی در جلسات مختلف شاگردان را به انجام طراحی خلاقه هدایت می‌کند تا هر یک از آنها ایده خلاقه‌ای برای ساخت اشیا، آثار هنری و محصولات گوناگون ارائه دهد و در حفظ و ایجاد زیبایی‌ها در محیط زندگی خود مؤثر باشد. مربی از طریق آشنا کردن شاگردان با ویژگی‌های پدیده‌های مختلف طبیعت و آثار هنری و ایجاد علاقه به آنها، توجه شاگردان را به تنوع طرح‌های موجود جلب می‌کند و آنها را تشویق و ترغیب می‌کند که ایده‌ها و طرح‌های جدید خود را در زمینه طراحی خلاقه ارائه دهند.

چنان‌که گفته شد، شاگردان فعالیت‌های پیشنهادی کتاب را به دلخواه انتخاب و در اجرای آنها آزادانه عمل می‌کنند. آنها باید در ارائه ایده، انتخاب روش کار، نحوه تدارک وسایل و امکانات، ترتیب مراحل اجرا، هم‌فکری و مشورت با دیگران، استفاده از منابع مختلف (کتاب، سایت‌های اینترنتی و تجربه افراد متخصص)، روش حفظ و نگهداری یا جمع‌آوری اطلاعات یا نمونه‌ها،... آزاد باشند و به صورت فردی یا گروهی از طریق تفکر و روبه‌رو شدن با مسائل مختلف در روند اجرای کار عملی به نتیجه مطلوب برسند. در این تجربیات، فرایند انجام فعالیت و محصول نهایی یا اثر هنری هر دو دارای اهمیت‌اند. همچنین، گفت‌وگو با شاگردان برای درک بهتر روند کار و محصول نهایی در مواردی که محصول یا فرایند کار برای مربی نامفهوم است، پیشنهاد می‌شود؛ زیرا در ارزشیابی نهایی تأثیرگذار است.

درس اول : مشاهده

- در پایان این درس از دانش آموزان انتظار می‌رود :
- از طریق کاربرد مناسب حواس، قدرت مشاهده را در خود تقویت کنند.
- با مفهوم مشاهده آشنا شوند.
- به زیبایی‌های طبیعت به عنوان بخشی از خلقت خداوند توجه کنند و از آنها لذت ببرند.
- اهمیت آشنایی با طراحی را درک کنند.
- توانایی طراحی ساده از اشیا را داشته باشند.

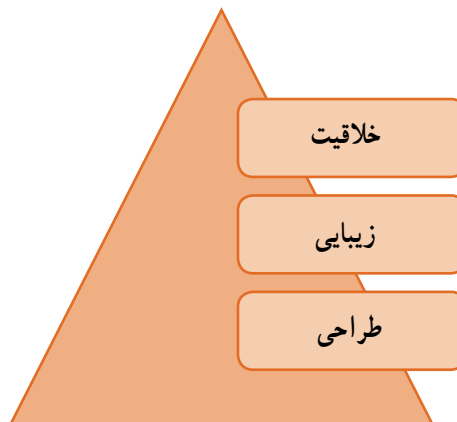
مبحث مشاهده ابتدا در کلاس درس و با وسایل آشنا، که شاگردان هر روز از آنها استفاده می‌کنند، آغاز می‌شود. مربی می‌تواند بخشی از زمان را به مبحث اصلی درس اول اختصاص دهد. سپس در مورد تصاویر آثار هنری این درس و ویژگی‌های آنها با شاگردان گفت‌وگو کند و آنها را با میراث تصویری ایران و انواع طرح‌های ساده شده (انتزاعی) آشنا سازد.

درس اول در تغییر نگرش شاگردان به پدیده‌های مختلف و آشنایی آنها با مفهوم جدیدی از طراحی نقش اساسی دارد. به این ترتیب آنها درمی‌یابند که طراحی محدود به ترسیم یا کشیدن تصویر عینی موجودات و پدیده‌های مختلف نیست بلکه کشیدن تصاویر مختلف فقط یکی از مراحل طراحی است. مربی در این پایه از شاگردان می‌خواهد که طرح ساده شده‌ی موضوع دلخواه خود را ترسیم کنند و آنها را به ارائه ایده‌های ذهنی و خلاق تشویق می‌کند.

مربی می‌تواند بخش اول درس را در کلاس اجرا کند تا شاگردان تفاوت دو شیوه برقراری ارتباط کلامی و تصویری را درک کنند. او توجه شاگردان را به طراحی اشیا و پدیده‌های اطرافشان جلب می‌کند و از این طریق آنها :

- مشاهده دقیق و توجه به اطراف خود را تمرین می‌کنند؛
- در می‌یابند که هرچه پیرامون خود می‌بینند براساس طرح خاصی ساخته شده یا شکل گرفته است؛
- می‌آموزند که علاوه بر اندازه، کاربرد و جنس پدیده‌ها یا اشیا به ویژگی طرح و زیبایی آنها توجه کنند؛

- طرح‌های متنوع یک پدیده را می‌بینند و نمونه‌های اشیا را به خاطر می‌سپارند؛
 - طرح‌های مختلف را با هم مقایسه و تفاوت‌ها و شباهت‌های آنها را بررسی می‌کنند؛
 - طراحی کردن و ساختن چیزهای جدید برای آنها اهمیت و جذابیت پیدا می‌کند؛
 - برای طراحی کردن و ساختن نمونه‌های جدید انگیزه پیدا می‌کنند؛ و
 - در آینده در هر شغلی که مشغول به کار شوند با دقت و حساسیت به همه جنبه‌های موضوع توجه می‌کنند و ایده‌های خلاقانه‌ای برای بهبود کار ارائه می‌دهند.
- در مرحله دوم، مربی دانش آموزان را هدایت می‌کند تا برای انتقال اطلاعات از دوروش کشیدن طرح ساده موضوع و نوشتن (توصیف ادبی) استفاده کنند؛ از این طریق آنها:
- دقیق و عمیق دیدن را تجربه می‌کنند.
 - به ویژگی‌های موضوعات مختلف (مانند شکل، رنگ، بافت، اندازه و...) توجه می‌کنند؛
 - جنبه‌های مختلف اشیا (جنبه کاربردی و سهولت استفاده، طراحی زیبا، دوام و...) را بررسی می‌کنند؛
- توانایی خود را در بیان موضوع و انتقال اطلاعات به دیگران می‌سنجند؛
 - توانایی خود را در کشیدن طرح ساده هر موضوع و ارائه اطلاعات تصویری از آن می‌آزمایند؛
 - استفاده از دوروش ارائه اطلاعات را تجربه و آنها را با هم مقایسه می‌کنند.
- این تجربه به دانش آموزان می‌آموزد که حساسیت بیشتری نسبت به اشیا و محیط اطراف خود داشته باشند؛ اشیا، موجودات و پدیده‌های مختلف را به دقت مشاهده کرده و به طراحی، جنبه خلاقه و زیبایی آنها توجه کنند. با این روش می‌توان آنها را با اهمیت طراحی و طرح‌های متنوع در زندگی انسان آشنا کرد.

فعالیت‌های پیشنهادی این درس به نحوی طراحی شده‌اند که باعث تقویت مهارت‌های مختلف شاگردان شوند. مربی شاگردان را در انتخاب موضوع آزاد می‌گذارد تا با علاقه بیشتری به کار بپردازند. در این تجربه آنها باید از میان اشیاء اطراف خود اشیای کوچک مانند مداد، خودکار، دستگیره در، گلدان، ساعت، سینی، فنجان، لیوان، چراغ و... یا اشیای بزرگ مانند در اتاق و ساعت دیواری را انتخاب و با خطوط ساده ترسیم کنند و سپس جزئیات آنها را بکشند. آنها در طول هفته نمونه‌های مختلف موضوع انتخابی خود را جست‌وجو می‌کنند، طرح ساده شده آنها را در یک دفترچه می‌کشند و تفاوت‌ها و شباهت‌ها و ویژگی‌های آنها را باهم مقایسه می‌کنند.

شاگردان نتایج یافته‌های خود را در ابتدای جلسه بعد ارائه می‌کنند و یادداشت‌ها و طرح‌هایشان را در اختیار هم قرار می‌دهند تا از نتیجه جست‌وجوهای یکدیگر بیاموزند. مربی با ایجاد فضای مناسب برای بحث و گفت‌وگو به آنها اجازه می‌دهد که یافته‌های خود را در کلاس بیان کنند و طرح‌هایشان را به نمایش بگذارند. به کمک این روش، نه تنها اعتماد به نفس و توانایی شاگردان در برقراری ارتباط اجتماعی سالم با همکلاسی‌هایشان تقویت می‌شود بلکه در زمینه بیان اطلاعات و مدیریت بحث نیز مهارت می‌یابند.

مربی با ایجاد انگیزه در شاگردان برای آشنایی با هر شیء، تاریخچه و نحوه ساخت آن، بررسی انواع نمونه‌های طراحی شده موجود و از آنها می‌خواهد که ایده‌های جدیدی برای ساخت اشیاء ارائه دهند یا تغییراتی ایجاد کنند که به بهبود شیء منجر شود؛ به این ترتیب آنها از یک مصرف‌کننده ساده به انسانی فعال در عرصه طراحی و تولید تبدیل می‌شوند.

نتیجه درس اول در ابتدای جلسه دوم مشخص می‌شود و زمان باقی‌مانده صرف ارائه مباحث درس دوم خواهد شد. در درس اول توانایی مشاهده شاگردان با کشیدن طرح‌های ساده از اشیای پیرامون و قدرت خلاقه آنها با ارائه ایده‌های ذهنی از اشیاء تقویت می‌شود:

● در این درس شاگردان با اهمیت طراحی، طرح‌های ساده شده (انتزاعی) موضوعات مختلف و کاربردهای گوناگون آن آشنا می‌شوند. آنها می‌توانند با توجه به نمونه‌های تصویری ارائه شده طرح‌های ساده شده درس اول، از این روش‌ها یا روش‌های دیگر مانند ساده کردن موضوع با شکل‌های هندسی (که در دوره ابتدایی تجربه کرده‌اند) در ترسیم اشیاء استفاده کنند. مربی ضمن تشویق شاگردان به دقیق و عمیق دیدن، از آنها می‌خواهد که این تصاویر را با هم مقایسه کنند. به روش‌های مختلف ساده کردن شکل‌ها توجه نمایند و با نمونه‌های مختلف طراحی ساده شده در تاریخ هنر ایران آشنا شوند. بعضی از طرح‌ها مانند نقش «کل» روی سفالینه پیش از تاریخ بسیار ساده و

اغراق آمیز (در طراحی بدن و شاخ‌ها) کشیده شده‌اند. در بعضی از نمونه‌ها، مانند سرمه‌دان سنگی به شکل پرنده، خطوط زاویه‌دار دیده می‌شود و در آتش‌زنه فلزی بدن قو با خطوط منحنی طراحی شده و بخشی از آن متناسب با کاربرد شیء تغییر حالت پیدا کرده است. شاگردان می‌توانند نقش انسان و حیوانات دیواره غار لرستان را با شیوه طراحی روی بشقاب نقره ای دوره ساسانی، که به واقعیت شباهت بیشتری دارد، مقایسه کنند و به دلخواه از این روش‌ها برای ارائه طرح اشیاء ایده‌های ذهنی خود استفاده نمایند.

● ارائه طرح‌ها و ایده‌های ذهنی موجب شکوفایی خلاقیت شاگردان می‌شود. یکی از روش‌های دستیابی به این اهداف، هدایت آنان به جست‌وجوی نمونه‌های متنوع از یک موضوع در محیط زندگی، در میان اشیاء گوناگون، موجودات مختلف، پدیده‌های طبیعی، آثار هنری و... است. شاگردان هنگام بازدید از طبیعت، موزه‌ها و نمایشگاه‌های هنری یا هنگام آشنایی با آثار دوره‌های مختلف از طریق دیدن کتب، مجلات و سایت‌های هنری اینترنتی، برنامه‌های تلویزیونی معرفی هنرمندان و آثار ارزشمند هنری یا در محیط زندگی خود می‌توانند نمونه‌های مشابه یا متفاوتی را بیابند و باهم مقایسه کنند. به این ترتیب، روحیه جست‌وجوی و کنجکاوی در آنها تقویت می‌شود و با دیدن نمونه‌های مختلف اشیاء به بررسی و تفکر درباره آنها می‌پردازند. شاگردان براساس اطلاعات و یافته‌های خود می‌توانند اقدام به ارائه نمونه‌های جدید کنند.

مربی آمادگی روبه‌رو شدن با انواع طرح‌های ابتکاری شاگردان را دارد و آنها را می‌پذیرد. با توجه به تفاوت‌های فردی، هر یک از شاگردان به یکی از جنبه‌های موضوع توجه می‌کند و به همین دلیل، نمونه‌های متنوع و متفاوتی از آن ارائه می‌شود. به تنوع نمونه‌های طراحی شده مداد توجه کنید.

چه تعداد ایده‌های خلاق دیگر می‌توان به این نمونه‌ها اضافه کرد؟

تنوع نمونه‌ها نشان می‌دهد که موضوع، بهانه‌ای برای شروع کارخلاقه است و هر نوع ایده خلاقه‌ای که از موضوع اولیه ارائه شود، مورد پذیرش قرار می‌گیرد.

امروزه بسیاری از محققان معتقدند که خلاقیت علاوه بر ارائه نمونه‌های جدید، با ایجاد تغییرات مناسب در نمونه‌های موجود برای ارتقای کیفیت، عملکرد، زیبایی، دوام، کاهش قیمت، تولید انبوه و... اشیا نیز به کار گرفته می‌شود. بنابراین، هدایت شاگردان به تفکر درباره انواع نمونه‌های موجود و ایجاد تغییراتی که به نحوی به بهبود کیفیت و هرچه زیباتر شدن اشیا منجر گردد، شود، قدرت خلاقه آنها را تقویت می‌کند.

پس از انجام فعالیت، عملکرد و نتیجه کار شاگردان در کلاس ارائه و درمورد جست‌وجوی اطلاعات و نحوه تهیه طرح‌ها گفت‌وگو می‌شود. مربی در اولین جلسات، روند ارائه کارها و گفت‌وگوی شاگردان را مدیریت می‌کند و سپس این کار را به خود آنها می‌سپارد. ارائه نمونه‌های متنوع در کلاس حوزه اطلاعات شاگردان را درباره طراحی اشیا و جنبه‌های مختلف آن (تاریخچه، سیر تکامل ساخت هر شیء، روش ساخت، تنوع طرح‌ها در ساخت یک شیء، زیباترین نمونه‌ها، قدمت شیء و...) وسعت می‌بخشد.

درس دوم: طراحی خلاق

در پایان این درس از دانش آموزان انتظار می‌رود:

- به زیبایی محیط پیرامون خود توجه کنند.
- به تنوع گل‌ها در طبیعت توجه کنند.
- تفاوت‌ها و شباهت‌های گل‌ها را بیان کنند.
- از گل‌های مختلف طراحی کنند.
- شباهت‌ها و تفاوت‌های گل‌ها را در طراحی خود نشان دهند.

در درس اول طراحی، شاگردان مشاهده دقیق را با تأکید بر اشیایی که در محیط پیرامون ما وجود دارند تجربه کردند. در این درس، حوزه مورد مشاهده بسیار وسعت می‌یابد و بر تنوع پدیده‌های طبیعت از نظر طراحی تأکید می‌شود. طراحی پدیده‌های مختلف از نظر شکل، رنگ، اندازه، جنس، بافت و... مورد بررسی قرار می‌گیرد. بنابراین، مربی متناسب با ویژگی‌های منطقه و نمونه‌های پدیده‌های طبیعی در دسترس، توجه شاگردان را به یکی از پدیده‌های موجود - که تنوع زیادی دارد - جلب می‌کند و آنها را به بررسی ویژگی‌های مختلف آن تشویق می‌کند. به این ترتیب، شاگردان در می‌یابند که طراحی جنبه‌های مختلف موضوع اهمیت زیادی دارد. مربی با اشاره به تنوع کانی‌ها، گیاهان و حیوانات ذهن شاگردان را بر تنوع نمونه مورد نظر (در متن کتاب گل‌ها) در طبیعت متمرکز می‌سازد و با بیان سؤال اول این درس آنها را به گفت‌وگو تشویق می‌کند. شاگردان تنوع شکل‌ها، رنگ‌ها، و هماهنگی طراحی یکی از پدیده‌های طبیعی را در طبیعت بررسی می‌کنند؛ مانند برگ درختان، قارچ‌ها، صدف‌ها، ماهی‌ها، پروانه‌ها، و پرندگان. مربی پس از شنیدن نظرات دانش‌آموزان، از آنها می‌خواهد که طرح ساده‌ای از موضوع بکشند و طرح‌ها را به نمایش بگذارند. او با نشان دادن طرح‌هایی که شباهت بیشتری به نمونه واقعی دارند، شیوه طراحی نزدیک به طبیعت (واقع‌گرا) را معرفی می‌کند. سپس ضمن اشاره به طرح‌های ساده شده، ویژگی ساده کردن شکل‌ها در ذهن انسان (انتزاعی) را مطرح می‌کند. علاوه بر این، به استفاده هنرمندان از ویژگی پدیده‌های طبیعت برای ساخت اشیاء مختلف اشاره می‌کند و در مورد تصویرهای کتاب با آنها به گفت‌وگو می‌پردازد.

در درس اول دانش‌آموزان ایده‌های ذهنی خود را برای ساخت اشیای جدید ارائه کرده‌اند اما در این درس طراحی اشیای الهام‌آمیز از پدیده‌های طبیعت انجام می‌شود. به این ترتیب، آنها دو شیوه ارائه ایده‌های خلاقانه ذهنی و ایده گرفتن از نمونه‌های طبیعت را تجربه می‌کنند. جست‌وجو برای یافتن ایده، ارائه طرح‌های ذهنی و ترسیم طرح ساده شده آنها، انتخاب بهترین نمونه برای اجرا، تصمیم‌گیری برای شیوه اجرا (به صورت دوجانبه یا سه‌جانبه)، تهیه مواد و وسایل مورد نیاز و اجرای کار، مراحل طراحی خلاقه را تشکیل می‌دهند.

نمودار ۶-۳ روش‌های مختلف طراحی در درس دوم

به نمونه‌های طراحی مرتبط با گل توجه کنید :

طراحی گل‌های دیوارکوب با کاغذهای رنگی

چای صاف کن به شکل گل

ساختن گل با کاغذهای رنگی

چای کیسه ای به شکل گل نیلوفر

تزیین غذا به شکل گل

طراحی پرنده با گلبرگ های خشک شده

تزئین غذا به شکل باغچه

کیوسک تلفن همگانی به شکل گل رز

تنوع طرح های ذهنی گل، مواد مورد استفاده، کاربرد طرح ها و نوع برداشت طراح از گل های مختلف و میزان شباهت طرح ها به طبیعت از مواردی است که می توان توجه شاگردان را به آن جلب کرد تا در یک محدوده خاص به فعالیت نپردازند. آنها باید ایده های ذهنی خود را ارائه دهند و اجرا کنند و در مورد مراحل مختلف کار بیندیشند و به جست و جو و تجربه بپردازند.

مریی در این تجربه‌ها به شاگردان می‌آموزد که طبیعت یکی از منابع الهام هنرمندان است و آنها می‌توانند با توجه به تنوع طرح‌هایی که در پدیده‌های مختلف طبیعی وجود دارد، طرح‌های جدید ارائه دهند. ایجاد ارتباط میان این پدیده‌ها و اشیا و لوازمی که به صورت روزمره مورد استفاده قرار می‌گیرند، نیاز به خلاقیت دارد. مشاهده انواع نمونه‌ها و گفت‌وگو دربارهٔ اینکه هریک از نمونه‌ها به کدام شیء آشنا شباهت دارد یا برای ساختن کدام وسیله مناسب است، به آنها کمک می‌کند تا طرح‌های خلاقانه‌ای ارائه دهند. بنابراین، هدف این درس طراحی از گل‌ها یا پدیده‌های دیگر طبیعت نیست بلکه ایجاد انگیزه برای جست‌وجوی انواع طرح‌ها در طبیعت و یافتن نمونه‌هایی است که الهام‌بخش ایده‌های خلاقانه باشد. شاگردان می‌توانند ایده‌های ذهنی خود را به صورت طرح‌ها یا حجم‌های ساده اجرا کنند و ارائه دهند. مریی با تشویق شاگردان در مراحل مختلف کار نقش مهمی در پیشرفت آنها و شکوفایی خلاقیتشان دارد.

درس سوم: الفبای تصویر

در پایان این درس از دانش آموزان انتظار می‌رود:

- با مفهوم الفبای تصویر آشنا شوند.
- الفبای تصویر را در محیط پیرامون خود بشناسند.
- به زیبایی‌های طبیعت به عنوان بخشی از خلقت خداوند توجه کنند و از آنها لذت ببرند.

شاگردان در درس دوم از طریق مشاهده و بررسی انواع گل‌ها (یا هر پدیده دیگری) با تنوع طراحی در طبیعت آشنا شدند. آنها در این تجربه به ساختار بیرونی نمونه‌ها توجه داشتند ولی در این درس، علاوه بر ساختار بیرونی، دنیای درون میوه‌ها را از نظر تنوع شکل، رنگ، بافت و نظم بررسی کرده و مشاهده عمیق‌تری را تجربه می‌کنند.

استفاده از ابزار و وسایل مختلف در اجرای فعالیت‌ها آزاد است و مربی به کیفیت فعالیت ذهنی و قدرت خلاقیت شاگردان بیش از مباحث تکنیکی توجه می‌کند. بنابراین، استفاده از انواع مداد، مدادرنگی، باستل گچی و روغنی (یا مداد شمعی)، آبرنگ و گواش، آکرلیک، پودر رنگ‌های معدنی (مانند لاجورد و شنگرف در ترکیب با چسب چوب یا روغن بزرک)، رنگ پلاستیک، ماژیک و جوهرهای رنگی یا هر ماده رنگی در دسترس دیگر (که استفاده از آن برای شاگردان ضرر نداشته باشد) بلامانع است.

مربی ابتدا توجه شاگردان را به تنوع میوه‌ها و ویژگی‌های مختلف آنها جلب می‌کند؛ به خصوص میوه‌هایی که برای شاگردان آشنا هستند و به طور معمول مورد استفاده آنها قرار می‌گیرند. سپس از آنها می‌خواهد که در ذهن خود شکل میوه انتخابی را تجسم کنند و طرح آن را بکشند. بعد، میوه برش‌خورده را تجسم و طرح آن را ترسیم کنند. در اکثر موارد شاگردان نمی‌توانند این طرح‌ها را به صورت دقیق نشان دهند. این تجربه ثابت می‌کند که اغلب افراد به آنچه می‌بینند دقت نمی‌کنند، حتی اگر بارها با آن روبه‌رو شده باشند. از این رو باید مشاهده دقیق و به خاطر سپردن تصاویر مختلف را تمرین کنند. آنها باید بیاموزند هرگاه با پدیده‌های طبیعت، اشیاء، آثار هنری و... روبه‌رو می‌شوند، ویژگی‌های مختلف آنها را مورد توجه قرار دهند و به دقت به خاطر بسپارند.

میوه‌های طبیعی شکل، رنگ و بافت (کیفیت سطح رویه یا پوست) بسیار زیبا و متنوعی دارند و علاوه بر پوسته بیرونی، در بخش درونی آنها هم رنگ‌ها، طرح‌ها و بافت‌های زیبایی وجود دارد. بسیاری از میوه‌ها و سبزیجات به شکل کروی هستند یا برش عرضی آنها نظم زیبایی را در شکل دایره نمایان می‌کند.

مری توجه شاگردان را به نظمی که در پدیده‌های طبیعی وجود دارد جلب می‌کند و از آنها می‌خواهد که اجزای این پدیده‌ها را شناسایی کنند. نقطه‌ها، خط‌ها و رنگ‌هایی را که در بیرون و درون میوه‌ها دیده می‌شود، ببینند و به روش کنار هم قرار گرفتن آنها و نظمی که ایجاد کرده‌اند دقت کنند. به این ترتیب، مری بچه‌ها را با الفبای طرح و تصویر یا نقطه، خط، شکل (سطح و حجم)، رنگ و بافت و قواعدی مانند تقارن و طرح مرکزی در طبیعت آشنا می‌کند.

شاگردان هنگام آشنایی با تنوع شکل‌ها، رنگ‌ها، بافت‌ها و طرح‌ها تجربیات سودمندی در مورد شناخت الفبای تصویر و درک ویژگی‌های اثر هنری به دست می‌آورند. به این ترتیب، می‌توانند این ویژگی‌ها را در نمونه‌هایی از آثار هنر ایران ببینند و به نظم شگفت‌انگیزی که میان نقطه‌ها، خطوط، سطوح و رنگ‌ها در نقش‌ها وجود دارد توجه کنند. مری از آنها می‌خواهد که ضمن شناسایی اجزای طرح‌ها و نقش‌ها در آثار هنری ایران، نظم میان نقطه‌ها، خطوط، سطوح و رنگ‌ها را با پدیده‌های طبیعی مقایسه کنند.

مری به شاگردان یادآوری می‌کند که هنرمندان با الهام گرفتن از این طرح‌ها و نظم‌ها آثار متنوعی پدید آورده‌اند و آنها را به جست‌وجو در پدیده‌های طبیعت تشویق می‌کند تا نظم جدیدی را کشف و در طراحی خود از آن استفاده کنند. با این روش، آنها نه تنها دقیق و عمیق دیدن را می‌آموزند بلکه به دید خود جهت می‌دهند و در زمینه طراحی موضوعات مختلف از آن بهره می‌گیرند. به این ترتیب، نگرش آنها نسبت به همه چیز تغییر خواهد کرد و هر شیء یا پدیده‌ای را سرآغاز ایجاد طرحی نو در نظر خواهند گرفت.

در فعالیت‌های پیشنهادی این درس، شاگردان می‌توانند علاوه بر کشیدن طرح دقیق قسمت‌های مختلف میوه انتخابی، با ساختن حجم میوه انتخابی خود در اندازه دلخواه، طراحی (دوبعدی) را با حجم سازی (سه بعدی) مقایسه کنند.

با توجه به اینکه هر یک از شاگردان به یکی از فعالیت‌ها می‌پردازد و میوه خاصی را برای کار خود انتخاب می‌کند، نمونه‌های متنوعی در یک کلاس اجرا می‌شود و همه در تجربه یکدیگر شریک می‌گردند.

هنگام اجرای فعالیت، مربی به شاگردان اجازه می‌دهد که آزادانه روش‌های دلخواه خود را برای دستیابی به نتیجه تجربه کنند و از ارائه روش خاص به آنها خودداری می‌کند. به این ترتیب، او فرایند کار را در نظر می‌گیرد و تلاش دانش‌آموزان را برای رسیدن به نتیجه نهایی مورد توجه قرار می‌دهد. در صورتی که شاگردی موفق به اجرای عملی کار خود نشود یا کارش در انتها درست از آب در نیاید، تلاش او در تجربه راه‌های مختلف، به کارگیری مواد گوناگون، استفاده از ابزارهای ابداعی، خلاقیت در ارائه ایده‌ها و روش اجرا و... هنگام ارزشیابی مدنظر مربی قرار می‌گیرد.

اجرای چنین فعالیت‌هایی به فضای مناسب کارگاهی و مواد و ابزار مختلف نیاز دارد؛ در غیر این صورت، طرح‌ها و حجم‌ها باید در اندازه کوچک اجرا شوند تا امکان تجربه‌های فوق با امکانات محدود میسر شود.

آخرین فعالیت پیشنهادی در این درس بیش از بقیه فعالیت‌ها بر اهمیت خلاقیت و نوآوری تأکید دارد. دانش‌آموزان باید نمونه‌های جدید و قابل اجرایی ارائه دهند که بتوانند آنها را بکشند یا ماکت آنها را بسازند. مربی روش‌ها و ایده‌های خلاقانه و جدید را مورد تشویق قرار می‌دهد و توجه دیگران را به آن جلب می‌کند. او از این طریق می‌کوشد دیگران را به ارائه ایده‌های ذهنی منحصر به فرد و خلاق ترغیب کند. نمونه‌های طراحی با موضوع از موز را ببینید :

چنان که مشاهده می‌شود، هر نوع برداشت برای طراحی یا کار مستقیم روی موضوع مجاز و پذیرفتنی است.

به نمونه‌های طراحی که با الهام از شکل، رنگ و بافت هندوانه و یا با کار روی آن انجام شده است، توجه کنید.

مجسمه گوزن تراشیده شده از هندوانه

ایستگاه اتوبوس به شکل هندوانه

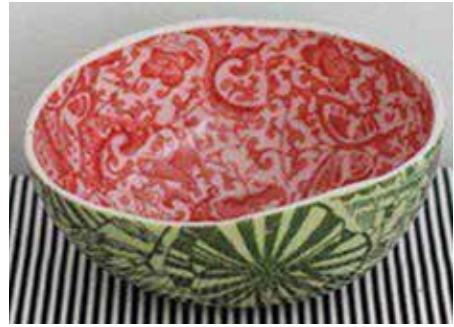
طراحی جعبه دستمال کاغذی؛ شکل برش درونی میوه ها

طراحی جعبه آبمیوه به شکل برش درونی

طراحی و کنده کاری روی هندوانه پوست کنده شده

طراحی و کنده کاری داخل و بیرون پوست هندوانه

طراحی قایق و دریا با هندوانه و هسته هندوانه

طراحی کیک به شکل هندوانه

طراحی فضای معماری به شکل آناناس

به نمونه‌های طراحی با موضوع آناناس توجه کنید.

طراحی بسته بندی مربای آناناس

به آثاری که با توجه به قسمت‌های مختلف پرتقال طراحی شده‌اند، توجه کنید.

طراحی ظرف آب پرتقال

طراحی صفحه میز به شکل برش پرتقال

به نمونه‌های طراحی با الهام از گلایی توجه کنید.

آثاری را که با توجه به ویژگی‌های توت فرنگی طراحی شده‌اند، ببینید.

بسته بندی مربای توت فرنگی

قاب عکس با طرح توت فرنگی

ظرف آبمیوه با طرح توت فرنگی

درس چهارم: نظم

- در پایان این درس از دانش‌آموزان انتظار می‌رود:
- به گوناگونی درخت‌ها و برگ‌های آنها در طبیعت توجه کنند.
- تفاوت‌ها و شباهت‌های برگ‌ها را بیان کنند.
- از برگ‌های مختلف طراحی کنند.
- شباهت‌ها و تفاوت‌های برگ‌ها را در طراحی‌های خود نشان دهند.
- نظم را در برگ‌ها تشخیص دهند.
- توانایی ایجاد نظم را در آفرینش‌های هنری خود داشته باشند.
- به نظم و زیبایی پدیده‌های طبیعت، که بخشی از خلقت خداوند است، توجه کنند و از آنها لذت ببرند.

شاگردان در درس اول طراحی به مشاهده اشیا و پیرامون خود پرداختند و به طراحی، کاربرد و زیبایی آنها توجه کردند. در درس دوم با مشاهده تنوع پدیده‌های طبیعی آموختند که برای طراحی خلاقانه تنوع بی‌ظنیری از طرح‌ها و رنگ‌های طبیعت را می‌توان به کار گرفت. در درس سوم با مشاهده عمیق دنیای درون میوه‌ها با الفبای طرح و تصویر در پدیده‌های طبیعت و آثار هنری آشنا شدند. در درس چهارم طراحی آنها می‌آموزند که تکرار منظم الفبای تصویر را در طبیعت و آثار هنری مشاهده و بررسی کنند. دانش‌آموزان از طریق جست‌وجو، مشاهده و گفت‌وگو درباره یافته‌هایشان، درمی‌یابند که این ویژگی‌ها در تمام پدیده‌های طبیعی یا آفریده‌های خداوند موجود است. همچنین بی‌می‌برند که به موازات این نظم و زیبایی و تنوع طرح‌ها در طبیعت، آثار هنری و بسیاری از دست‌ساخته‌های بشر از نظم، طراحی خلاقه و زیبایی برخوردار است. بنابراین، نمونه‌های نظم و زیبایی پدیده‌های طبیعت، آثار هنری و برخی از دست‌ساخته‌های بشر را می‌توان بررسی کرد و از آنها برای طراحی خلاقه الهام گرفت.

مری می‌تواند با یک ذره بین، نظم ساختار یک برگ یا پدیده طبیعی مناسب دیگری را که در دسترس است به شاگردان نشان دهد و آنها را به جست‌وجوی نمونه‌های متنوع و زیبای نظم در طبیعت

تشویق کند. او از آنها می‌خواهد که ضمن توجه به تکرار منظم نقطه‌ها، خطوط، رنگ‌ها و انواع بافت‌ها در پدیده‌های مختلف، روش ایجاد نظم را در آنها بررسی کنند. پس از جست‌وجوی نمونه‌های گوناگون در طبیعت، مربی شاگردان را به بررسی نمونه‌های مختلف آثار هنری ایران تشویق می‌کند تا با روش‌های متفاوت ایجاد نظم در این آثار آشنا شوند. آنها از این طریق می‌آموزند که در کارهای هنری خود از روش‌های مختلف ایجاد نظم استفاده کنند.

مربی تلاش می‌کند باتقویت روحیه جست‌وجوگری در شاگردان، مهارت مشاهده، حساسیت و درک هنری آنها را پرورش دهد، آنها را به طراحی خلاقانه ترغیب کند و با تشویق به موقع در مراحل انجام کار هنری شور و اشتیاق آنها را به هنر و زیبایی افزایش دهد. مربی همچنین ضمن گفت‌وگو درباره اهمیت حفظ پدیده‌های طبیعت و آثار هنری ارزشمند، دانش آموزان را به حفظ و نگهداری میراث فرهنگی و هنری ترغیب می‌کند.

به نمونه‌های طراحی خلاقه با برگ توجه کنید.

چیدمان برگ‌های رنگی طبیعی

ساخت تصویر موش با برگ

بست سیم به شکل برگ

چای کیسه‌ای

نقاشی

تاریخ هنر ایران سرشار از نقش‌ها، رنگ‌ها و آثار نقاشی ارزشمندی است که نزد جهانیان شناخته شده‌اند. آشنایی شاگردان با این ویژگی‌ها تأثیر زیادی در شناخت فرهنگ و هنر ایران و درک آثار هنری دارد.

نقاشی ایرانی دید خاصی از جهان را ارائه می‌کند و علاوه بر طرح‌های انتزاعی مملو از رنگ‌های ذهنی است. این آثار ویژگی‌های مختلفی دارند که می‌توان از آنها برای گسترش دید هنری شاگردان استفاده کرد. هدایت شاگردان به جست‌وجوی ویژگی‌های مختلف و مشاهده دقیق آثار هنری ایران در این زمینه تأثیر بسزایی دارند.

بخش نقاشی کتاب هنر پایه هفتم به آشنایی شاگردان با برخی از ویژگی‌های نقوش و آثار نقاشی ایران اختصاص یافته است. شناخت این ویژگی‌ها در تربیت دید هنری، ارتقای درک هنری، تقویت مهارت مشاهده و پرورش خلاقیت شاگردان بسیار مؤثر است.

شاگردان در بخش نقاشی با دو زمینه نقاشی ذهنی و عینی (واقع‌گرا) آشنا می‌شوند و می‌توانند به دلخواه هر یک از این روش‌ها را هنگام اجرای فعالیت‌های هنری پیشنهادی به کار بگیرند. بنابراین مربی، هم آثار ذهنی و تخیلی شاگردان و هم نمونه‌های شبیه به طبیعت (واقع‌گرا) را می‌پذیرد و آنها را در روش اجرا آزاد می‌گذارد. نمونه‌هایی از انواع فعالیت‌های هنری آزاد، که شاگردان را می‌توان به اجرای آنها یا موارد مشابه‌شان تشویق کرد، در این بخش ارائه شده است.

درس اول: نقاشی با نقطه‌ها و لکه‌های رنگی

- در پایان این درس از دانش‌آموزان انتظار می‌رود:
- از طریق کاربرد مناسب حواس، قدرت مشاهده خود را تقویت کنند.
- به تنوع نقطه در طبیعت توجه کنند.
- شباهت‌ها و تفاوت‌های نقطه‌ها را در پدیده‌های طبیعی بیان کنند.
- نقطه‌ها را در آثار و میراث فرهنگی – هنری ایران تشخیص دهند.
- در آفرینش‌های هنری خود، نقطه‌ها را در اندازه‌ها و رنگ‌های مختلف به کار

برند.

تقویت مهارت مشاهده دقیق و روحیه جست‌وجوگری در این درس با تأکید بر ویژگی‌های نقطه ارائه شده است. شاگردان ضمن آشنایی با ویژگی‌های نقطه در طبیعت، انواع نقطه‌ها را در آثار نقاشی ایرانی جست‌وجو می‌کنند. سپس، به جست‌وجوی انواع نقطه‌ها در آثار دیگر هنر ایران می‌پردازند تا از این طریق درک هنری آنها نسبت به طبیعت و آثار هنری تغییر کند.

علاوه بر ویژگی‌های هر نقطه، نحوه ترکیب نقاط و تمرکز و پراکندگی آنها ویژگی‌های متفاوتی را پدید می‌آورد که شاگردان باید با آنها آشنا شوند و از آنها در آثار خود بهره گیرند. مربی با استفاده از تصاویر کتاب و ضمن گفت و گو با شاگردان، توجه آنها را به کیفیت‌های متفاوتی که روش‌های مختلف ترکیب نقطه‌ها به وجود می‌آورد، جلب می‌کند.

همان‌گونه که تأکید اصلی محتوای درس بر تقویت مشاهده است، فعالیت‌های پیشنهادی بر خلاقیت شاگردان در کار عملی تأکید دارند. شاگردان براساس آشنایی با نقطه‌ها به این فعالیت‌ها می‌پردازند و به دلخواه یک تجربه آزاد انجام می‌دهند. آنها می‌توانند این فعالیت‌ها را به صورت فردی یا گروهی انجام دهند ولی مربی آنها را به انجام کارهای گروهی تشویق می‌کند.

استفاده از ابزار و مواد به دلخواه شاگردان انجام می‌شود و مربی بر کار آنها نظارت می‌کند. در این فعالیت‌ها شاگردان هم‌زمان ترکیب شکل‌ها و رنگ‌ها را تجربه می‌کنند و نظم خاصی میان آنها پدید می‌آورند.

باشیدن رنگ برای شکل یابی

در فعالیت اول شاگردان باید پس از اجرای کار ایده خاصی را برای استفاده از آن ارائه دهند و جنبه کاربردی آن را بیانند. از این طریق، فعالیت هنری در خدمت نیازهای مختلف آنها برای کاربردی خاص یا زیبا سازی محیط به کار گرفته می شود.

چیدمان عناصر رنگی

ترکیب حجم های رنگی

فعالیت دوم بر خلاقیت تصویری شاگردان تأکید دارد. آنها باید از میان لکه های رنگی شکل های آشنایی را بیابند و آنها را تکمیل کنند. شاگردان هنگام شکل یابی در ارائه تصاویر دو بعدی و سه بعدی آزادند.

فعالیت سوم این درس تجربه ای مشابه موزائیک کاری است. انواع پدیده های طبیعی مانند خاک های رنگی، سنگ ریزه ها، صدف های کوچک، هسته ها و یا مجاله های کوچک یک اندازه با کاغذها یا پارچه های رنگی را می توان متناسب با تصویر رنگی آماده کرد و روی نقاشی، کارت تبریک یا عکس رنگی چسباند و تصویر را به صورت برجسته درآورد. این فعالیت بر دقت اجرا و تقویت حساسیت هنری شاگردان تأکید دارد.

در فعالیت پیشنهادی آخر، شاگردان می توانند با استفاده از انواع مواد و وسایل رنگی در دسترس (که به مثابه نقطه عمل می کنند) نقش های متنوعی ایجاد کنند. در این فعالیت، شاگردان ترکیب کردن و ایجاد هماهنگی و زیبایی با مواد مختلف رنگی را تجربه می کنند. ثبت این تجربیات از طریق عکاسی صورت می گیرد. پس از گرفتن هر عکس، آنها می توانند مواد را به شکل دیگری کنارهم بچینند و ترکیب های جدیدی بسازند.

چیدمان دربوش های دایره ای شکل رنگ شده

چیدمان ماشین های رنگی

چیدمان برگ های رنگی

چیدمان نی های آشامیدنی رنگی

چیدمان حجم های رنگی

درس دوم: نقاشی از گل‌ها

در پایان این درس از دانش‌آموزان انتظار می‌رود:

- به زیبایی‌های طبیعت به عنوان بخشی از خلقت خداوند توجه کنند و از آنها لذت ببرند.
- به تنوع گل‌ها در طبیعت توجه کنند.
- شباهت‌ها و تفاوت‌های گل‌ها را بیان کنند.
- طرح‌های استفاده شده از گل‌ها را در آثار و میراث هنری ایران تشخیص دهند.
- به تنوع رنگ‌ها در طبیعت و آثار هنری توجه کنند.

در این درس مربی توجه شاگردان را به یکی از پدیده‌های رنگی طبیعت، که در دسترس شاگردان قرار دارد، جلب می‌کند. مانند انواع گل‌ها، صدف‌ها، پروانه‌ها، ماهی‌ها و پرندگان که تنوع بسیار زیادی از طرح‌ها، رنگ‌ها و نقش‌ها را نمایان می‌کنند و منبع بسیار مناسبی برای فعالیت‌های هنری هستند. هماهنگی رنگ‌ها در طبیعت و آثار هنری مهم‌ترین نکته آموزشی این درس است که مربی توجه شاگردان را به آن جلب می‌کند. شاگردان می‌توانند از روش ایجاد هماهنگی میان رنگ‌ها در طبیعت یا هم‌نشینی آنها کنار هم استفاده کنند و با روش‌های جدیدی را به اجرا درآورند و میان رنگ‌ها در نقاشی خود هماهنگی ایجاد کنند.

آنها می‌توانند به دلخواه به نقاشی ذهنی یا شبیه به واقعیت پردازند و از یافته‌های خود در مورد نمونه‌های طبیعت استفاده کنند. در این نقاشی‌ها شاگردان باید بر نمایش گل یا نمونه طبیعی خاصی در کار خود تأکید کنند و بکشند که توجه بیننده را به سرعت به تصویر آن جلب نمایند. آنها کشیدن پدیده طبیعی در اندازه بزرگ، استفاده از رنگ‌هایی که توجه بیننده را جلب می‌کند و روش مناسب قرار دادن موضوع در کادر، برجسته کردن شکل و ... را تجربه می‌کنند و در مورد تأثیر هر یک از این موارد در کلاس به گفت‌وگو می‌پردازند.

در این درس برای آشنایی با نقش‌های ذهنی، نمونه‌هایی از گل‌ها در آثار هنر ایران ارائه شده است. گفت‌وگو درباره ویژگی‌های این نقوش و مقایسه آنها با هم، به درک عمیق شاگردان از ایجاد

نقوش ذهنی منجر می‌شود. شاگردان هنگام کار عملی نباید از این نقش‌ها تقلید کنند بلکه پس از آشنایی با نمونه‌ها باید از ذهن خود ایده‌های جدیدی ارائه دهند.

فعالیت‌های پیشنهادی این درس بر تقویت مهارت‌های مختلف شاگردان و بیان احساسات از طریق نقاشی تأکید دارد. در اجرای فعالیت عملی تکه چسبانی (کلاژ) شاگردان باید تلاش کنند از میان مواد در دسترس نمونه‌هایی را بیابند که با استفاده از آنها بتوانند بافت مناسبی برای گل انتخابی خود ایجاد کنند. مری به جست‌وجوی شاگردان برای یافتن ماده مناسب و ظرافت اجرا در تکه چسبانی توجه می‌کند و آنها را مورد تشویق قرار می‌دهد.

چیدمان رنگی با سبزیجات و صیفی جات

چیدمان با برگ های رنگی

درس سوم: بافت در نقاشی

در پایان این درس از دانش‌آموزان انتظار می‌رود:

- مفهوم بافت را درک کنند.
- بافت‌های مختلف را در پدیده‌های طبیعی تشخیص دهند.
- شباهت‌ها و تفاوت‌های بافت‌های مختلف را در پدیده‌های طبیعی بیان کنند.
- توانایی ایجاد بافت‌های متنوع را در آفرینش‌های هنری خود داشته باشند.

در این درس، دانش‌آموزان ضمن تعمیق یادگیری خود در زمینه بافت و کسب تجربیات جدید مانند استفاده از حس لامسه برای آشنایی با بافت‌های مختلف، با روش‌های ایجاد بافت‌های متنوع در نقاشی آشنا می‌شوند.

انواع بافت‌ها از ترکیب نقطه‌ها، خط‌ها، سطح‌ها، رنگ‌ها و... ایجاد می‌شوند. برخی از این بافت‌ها صیقلی و هموار و بعضی از آنها دارای برجستگی و فرو رفتگی هستند و از لمس کردنشان درک جدیدی حاصل می‌شود.

مربی می‌تواند امکان تجربه‌های مختلف را برای شاگردان فراهم کند و اطلاعات و تجربیات آنها را در مورد انواع بافت افزایش دهد. سپس آنها را تشویق کند که از بافت‌های طبیعی الهام بگیرند و بافت‌های متنوعی در کارهای خود به وجود آورند. همچنین با استفاده از بافت‌های طبیعی آثاری را خلق و ارائه کنند.

در فعالیت‌ها، استفاده از مواد مختلف و روش‌های متنوع ترکیب آنها برای شاگردان آزاد است و مربی آنها را تشویق می‌کند که با استفاده از مواد مختلف رنگی ایجاد بافت‌های جدید را تجربه کنند. در فعالیت پیشنهادی آخر روش بافت زیر لاک‌ی ارائه شده است؛ به این ترتیب، شاگردان جست‌وجو برای یافتن بافت‌های طبیعی متنوع، ایجاد ترکیب‌های زیبا از برگ‌ها و گلبرگ‌های خشک شده، روش حفظ و نگهداری مواد آسیب‌پذیر با روغن جلا و... را تجربه می‌کنند و با روش زیر لاک‌ی آشنا می‌شوند.

درس چهارم: نقش‌های منظم

- در پایان این درس از دانش آموزان انتظار می‌رود:
- مفهوم نقش منظم را درک کنند.
- تنوع نقش‌های مرکزی را در طبیعت تشخیص دهند.
- طرح‌های مرکزی را در آثار و میراث هنری ایران باز شناسی کنند.
- شباهت‌ها و تفاوت‌های طرح‌های مرکزی مختلف را در پدیده‌های طبیعی و آثار هنری بیان کنند.
- در آفرینش‌های هنری خود از نقش‌های مرکزی استفاده کنند.

دانش‌آموزان پس از تجربیات مختلفی که در زمینه‌آشنایی با الفبای تصویر کسب کرده‌اند، در این درس یکی از قواعد ترکیب را می‌آموزند. طرح مرکزی، که یکی از نمونه‌های نقش‌های منظم است، در هنر ایران به خصوص در دوره‌اسلامی مورد توجه هنرمندان بوده و بارها و بارها مورد استفاده قرار گرفته است. مشابه این نظم در بسیاری از پدیده‌های طبیعی دیده می‌شود. مربی می‌تواند شاگردان را تشویق کند تا به این ارتباط توجه کنند و نمونه‌های آنها را در طبیعت و آثار هنری بیابند. بنابراین، جست‌وجو برای کشف انواع نمونه‌ها در طبیعت و آثار هنری و معادل‌سازی آنها با هم، یکی از اهداف این درس است که در جهت تقویت و تعمیق مشاهده انجام می‌شود. هدف دیگر این درس، پرورش خلاقیت شاگردان در تجربه‌های آزاد هنری و ایجاد نقوش منظم به روش دلخواه است.

در اجرای این فعالیت‌ها شاگردان می‌توانند هم‌زمان به طراحی طرح مرکزی و ایجاد هماهنگی میان رنگ‌های مختلف بپردازند و ترکیب‌های رنگین و زیبایی به وجود آورند. استفاده از مواد طبیعی و مصنوعات رنگی در ایجاد ترکیب‌های زیبا و منظم آزاد است. می‌توان با دوربین از آثار چیده شده‌ای که باقی نمی‌مانند، عکاسی کرد. همچنین شاگردان می‌توانند با استفاده از تکنیک چاپ دستی از مواد طبیعی یا اشیای در دسترس نقش‌های منظم و زیبایی به وجود آورند.

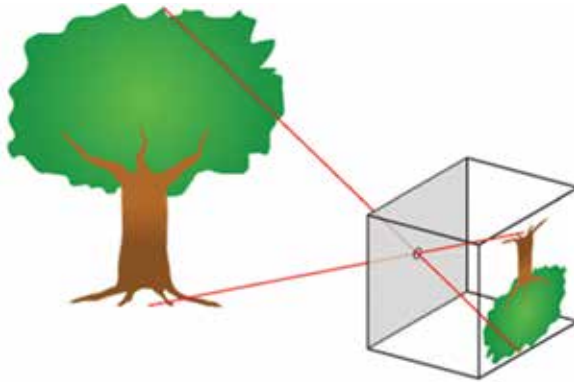

مربی شاگردان را تشویق می‌کند که این فعالیت‌ها را به صورت گروهی انجام دهند و از همفکری و همکاری یکدیگر بهره‌گیرند. او می‌تواند پس از انجام دادن فعالیت‌ها از شاگردان بخواهد که کاربرد مناسبی برای آثار نقاشی یا حجم‌هایی که باقی می‌مانند، بیابد و بهترین روش استفاده از کارها را پیدا و پیشنهاد کند.

عکاسی

انسان از سالیان بسیار دور همواره آرزوی ثبت تصاویر را در سر داشت تا اینکه پس از سال‌ها تلاش و تجربه توانست با دوربین عکاسی تصویر آنچه را می‌دید، ثبت کند. در تمدن اسلامی، ابن هیثم برای رصد ستاره‌ها از وسیله‌ای استفاده کرد که بعدها اساس ساخت دوربین عکاسی شد. در شکل زیر نمونه ابتدایی این ابزار را می‌بینید.

اساس کار دوربین عکاسی

عکاسی به شکل امروزی در غرب اختراع شد. دوربین عکاسی شامل یک جعبه (اتاق) تاریک است که روزنه‌ای روی یکی از دیواره‌های آن قرار دارد و نور از این روزنه وارد جعبه می‌شود. در جعبه یک سطح حساس به نور (فیلم عکاسی) وجود دارد. وقتی این سطح زمانی کوتاه در معرض نور قرار بگیرد، تصویر موضوع روی آن ثبت می‌شود و پس از آن می‌توان مرحله ظهور فیلم و چاپ عکس را انجام داد.

اولین عکس جهان

نیسه فورنیپس فرانسوی نخستین عکس جهان را در سال ۱۸۲۲ میلادی (۱۲۰۰ هجری شمسی) گرفت.

به تدریج و با پیشرفت‌های علمی، ابزارهای پیشرفته‌ای برای عکس گرفتن در شرایط مختلف تولید شد. نکته جالب توجه این است که همه این ابزارها بر اساس اتاق تاریک و سطح حساس به نور ساخته شده‌اند. امروزه عکاسی دیجیتال سرعت و کیفیت این مراحل را تغییر داده است و عکاس بلافاصله پس از عکاسی می‌تواند عکس را ببیند و از کیفیت آن مطمئن شود. در تصاویر زیر چند نمونه از دوربین‌های عکاسی را می‌بینید.

عکاسی از اواخر دورهٔ حکومت محمدشاه قاجار به ایران آمد و مورد استفاده‌های مختلف قرار گرفت؛ از جمله ثبت شرایط زندگی در مناطق مختلف ایران که برای کسب اطلاع از وضع مردم در دوره‌های متفاوت بسیار مفید است. امروزه عکاسی به مثابه یکی از هنرهای تصویری جایگاه خاصی در میان هنرها دارد. همچنین بسیاری از علوم، از جمله پزشکی و مهندسی، از دستاوردهای عکاسی استفاده‌های زیادی می‌کنند. در برنامهٔ هنر پایهٔ هفتم برای اولین بار به آموزش عکاسی پرداخته شده است. مریبان محترم توجه داشته باشند که آشنایی با اطلاعات تکنیکی مربوط به دوربین عکاسی پیش‌نیاز فعالیت‌های عکاسی است. بنابراین، در بخش عکاسی هم هدف اصلی تقویت حس مشاهده و پرورش خلاقیت شاگردان از طریق فعالیت‌های هنری است.

درس اول: منظره یاب

- در پایان این درس از دانش آموزان انتظار می رود :
- تفاوت بین مشاهده با کادر و بدون کادر را بیان کنند.
- مهارت مشاهده واقیعت ها را با استفاده از منظره یاب داشته باشند.
- مفهوم دید عکاسی را درک کنند.

وقتی انسان ها به محیط پیرامون خود می نگرند، اغلب فقط چیزهایی را می بینند که توجه آنها را به خود جلب می کنند. این عمل به وسیله حذف ذهنی مواردی که در کانون توجه قرار ندارند، صورت می پذیرد. به عبارت دیگر، ذهن انسان حذف شود گزینش می کند و آنچه را می خواهد می بیند اما دوربین عکاسی همه عوامل موجود در یک صحنه را ثبت می کند. به همین دلیل، در بسیاری از موارد عکاس پس از دیدن عکس متوجه می شود که توانسته آنچه را مدنظر داشته است، به خوبی نشان دهد. به عبارت دیگر، موضوع مورد نظر دارای ارزشی برابر با سایر عناصر عکس است و توجه خاص بیننده را جلب نمی کند.

تمرین نگاه کردن از داخل منظره یاب به شاگردان در درک تفاوت دید انسان و دوربین کمک می کند. گفتنی است که اندازه توصیه شده برای ساخت منظره یاب (۳۰×۴۰ میلی متر) با توجه به اندازه سطح حساس دوربین های تمام خودکار انتخاب شده است. مربی با انجام دادن تمرینات کتاب، ذهن شاگردان را با مباحث مذکور آشنا می کند. لازم است او دانش آموزان را در شیوه استفاده از منظره یاب (به صورت عمودی، افقی یا مورب) آزاد بگذارد. مربی می تواند از شاگردان بخواهد که به جزئیات نواحی تیره (سایه) و روشن موضوع دقت کنند. این تمرین به درک بیشتر تفاوت های دوربین با چشم آنها کمک می کند؛ زیرا دوربین در تفکیک جزئیات قسمت های تیره و روشن موضوع دقت چشم را ندارد. به این ترتیب، حساسیت شاگردان نسبت به این تفاوت ها افزایش می یابد و هنگام عکاسی با مشکلات کمتری روبه رو می شوند.

مربی شاگردان را تشویق می کند که موضوعی را به دقت با منظره یاب ببینند و به روش های مختلف، جاسازی آن را داخل کادر تجربه کنند و کیفیت آنها را با یکدیگر مقایسه نمایند. سپس این

روش را برای دیدن اشیای مختلف، محیط اطراف، مناظر طبیعی و... به کار برند. همچنین در دیدن عکس‌های مختلف به روش قرار گرفتن موضوع در کادر توجه کنند و برشی را که عکاس از واقعیت انتخاب کرده است، تجسم نمایند.

در مورد تصاویر مسجد گوهرشاد (به کتاب دانش‌آموز مراجعه کنید) و تفاوت روش‌های قرار دادن موضوع در کادر با شاگردان گفت‌وگو کنید و توجه آنها را به برشی که عکاس از فضای مقابل خود انتخاب کرده است، جلب نمایید.

درس دوم: دوربین‌های تمام خودکار

در پایان این درس از دانش آموزان انتظار می‌رود:

- با قسمت‌های مختلف دوربین‌های تمام خودکار آشنا شوند.
- مهارت لازم را در استفاده از دوربین‌های تمام خودکار داشته باشند.
- تفاوت بین مشاهده با منظره‌یاب و مشاهده واقعبیت را بیان کنند.
- مهارت استفاده از منظره‌یاب دوربین را داشته باشند.

برای آموزش این درس، یک دوربین تمام خودکار یا حرفه‌ای (که روی حالت خودکار تنظیم شده باشد) مورد نیاز است. لازم است مربی ابتدا شاگردان را با بخش‌های خارجی دوربین آشنا کند. به‌طور کلی دوربین‌ها از دو بخش اصلی تشکیل شده‌اند: ۱- بدنه و ۲- لنز. بدنه بخشی از دوربین است که تصویر، داخل آن (روی سطح حساس به نور) ثبت می‌شود. لنز تصویر واضح را به داخل بدنه منتقل می‌کند تا ثبت شود. برخی از بخش‌های مهم دوربین که روی بدنه قرار دارند و آشنایی با کارکرد آنها برای عکاسی لازم است، عبارت‌اند از:

- ۱- دکمه خاموش و روشن کردن دوربین
- ۲- محل قرارگیری باتری دوربین
- ۳- محل قرارگیری کارت حافظه
- ۴- منظره‌یاب که عکاس با نگرستن از درون آن، کادر مورد نظر خود را برای عکاسی انتخاب می‌کند.
- ۵- صفحه نمایش که امروزه هم نقش منظره‌یاب را دارد و هم برای دیدن عکس‌های گرفته شده به کار می‌رود.

- ۶- اهرم زوم که با تغییر آن، موضوع موردنظر از نمایی نزدیک‌تر یا دورتر ثبت می‌شود.
- ۷- اهرم تنظیم منوی دوربین که نحوه استفاده حرفه‌ای و یا آماتور از دوربین را تعیین می‌کند. این اهرم در همه دوربین‌ها وجود ندارد و فرض بر این است که دوربینی که در اختیار مربی

قرار دارد، از دوربین‌های کامپکت یا دوربین‌های تمام خودکار یا خانگی با قابلیت تنظیمات دستی (Manual) است. شاگردان در این پایه فقط با تنظیم منو بر روی حالت (Auto یا Programm) عکاسی می‌کنند.

۸- دکمه شاتر که با فشار دادن آن دوربین تصویری را که در منظره‌یاب مشاهده شده است، ثبت می‌کند.

۹- دکمه نمایش تصویر که با فشار دادن آن می‌توان عکس‌های ثبت شده را دید؛ اگر دوباره این دکمه را فشار دهید، دوربین برای گرفتن عکس بعدی آماده می‌شود.

شاگردان پس از آشنایی با اجزای دوربین باید بتوانند با منوی تمام خودکار (اتوماتیک) عکاسی کنند.

در پایان این درس، از شاگردان انتظار می‌رود که بتوانند به خوبی از منظره‌یاب استفاده کنند؛ موضوع دلخواه خود را به خوبی در کادر قرار دهند و به عکاسی از آن بپردازند.

مری می‌تواند در این بخش تفاوت بین آنچه را در واقعیت وجود دارد با چیزی که بر صفحه دوربین ثبت می‌شود با بیانی ساده برای شاگردان بازگو کند. به عبارت دیگر، آنها را با سطح دو بعدی تصویر آشنا کند تا تفاوت آنچه را با چشمان خود می‌بینند و دارای عمق و حجم است، با تصویر آن در روی کاغذ تشخیص دهند.

درس سوم: آشنایی با ایجاد نقطه تأکید در عکس

- در پایان این درس از دانش آموزان انتظار می رود :
- با قسمت های مختلف دوربین های تمام خودکار آشنا شوند .
- مهارت لازم را در استفاده از دوربین های تمام خودکار داشته باشند .
- تفاوت بین مشاهده با منظره یاب و مشاهده واقعبیت را بیان کنند .
- مهارت استفاده از منظره یاب دوربین را داشته باشند .

لازم است دانش آموز در این درس با روش حذف عناصر مزاحم بصری از کادر انتخابی خود آشنا شود و بتواند در عکسی که می گیرد به بهترین شکل ممکن توجه بیننده را به موضوع انتخابی جلب کند . برای رسیدن به هدف مذکور در این پایه می توان به موارد زیر اشاره کرد :

– نزدیک شدن به موضوع اصلی تا حد امکان

- قرار دادن موضوع در مقابل پس‌زمینه‌ای ساده
- اختصاص دادن بخش اعظم کادر به موضوع اصلی
- خارج کردن عوامل مزاحم بصری از کادر انتخابی
- قرار دادن موضوع موردنظر در نزدیک‌ترین فاصله ممکن به دوربین و چیدن بقیه عوامل در فاصله‌های دورتر.

در مورد تصاویر این درس با شاگردان گفت‌وگو کنید و از آنها بخواهید تصاویری را که موضوع مشابه دارند، باهم مقایسه کنند و تأثیر فاصله از موضوع و نحوه استفاده از منظره‌یاب را بررسی نمایند.

قبل از عکاسی از شاگردان بخواهید موضوع مورد نظر خود را اعلام کنند. پس از عکاسی، عکس‌های آنها را به نمایش بگذارید و ضمن گفت‌وگو در مورد نزدیک شدن به هدف درس، آنها را تشویق کنید. سپس از همه شاگردان بخواهید عکسی را انتخاب کنند که در آن موضوع اعلام شده قبلی به بهترین نحو نمایش داده شده است. عکس موردنظر را با اکثریت آرا انتخاب کنید و مواردی را که رعایت آنها باعث موفقیت عکاس شده است، برای همه توضیح دهید.

درس چهارم: نور

در پایان این درس از دانش آموزان انتظار می‌رود:

- تأثیر انواع نور در عکاسی را بشناسند.
- تفاوت عکاسی در نور طبیعی و عکاسی در نور مصنوعی را بدانند.
- تفاوت عکس‌های گرفته شده در نور طبیعی و مصنوعی را بدانند.
- با توجه به موضوع مورد نظر، مهارت استفاده از نور مطلوب را داشته باشند.

در این درس، مربی در مورد میزان و منبع نور مناسب برای عکاسی اطلاعاتی در اختیار شاگردان می‌گذارد. لازم است شاگردان با مشکلات عکاسی در شب و نور مصنوعی آشنا شوند؛ مشکلاتی مانند لرزش دوربین در شرایط وجود نور نامناسب، اینکه بافت و سایه روشن در نورهای مصنوعی به خوبی ثبت نمی‌شود و

هنگام انجام دادن تمرینات این درس شاگردان متوجه خواهند شد که وقتی نور کافی برای عکاسی وجود ندارد، دوربین به طور خودکار از نور کمکی (فلاش) برای جبران این کمبود استفاده می‌کند. نور فلاش علاوه بر جبران نبود نور کافی تأثیر بسیاری در زیبایی عکس نهایی دارد. مربی از دانش آموزان می‌خواهد که تصاویر گنبد سلطانیه در شب و روز را باهم مقایسه کنند. او همچنین با شاگردان درباره تفاوت‌های منبع نور طبیعی و مصنوعی گفت‌وگو می‌کند و نکات ضروری را مورد تأکید قرار می‌دهد.

مربی با توجه به تصاویر ارائه شده در کتاب دانش آموز با شاگردانش در مورد تأثیر سه منبع نوری متفاوت بر تصویر گلدان گفت‌وگو می‌کند و آنها را به بحث و بررسی در مورد تأثیر منبع نوری بر کیفیت تصویر وامی‌دارد. همچنین شاگردان را به عکاسی در فضای بسته و استفاده از دو منبع نوری طبیعی و مصنوعی تشویق می‌کند تا تجربیات متنوعی در این زمینه کسب کنند و با مشکلاتی که هنگام عکاسی در این شرایط به وجود می‌آید، آشنا شوند و راه حل‌ها را جست‌وجو کنند.

نکاتی چون کادربندی و نقطه تأکید را که در درس‌های قبلی آموزش داده‌اید، در ارزیابی عکس‌ها مورد توجه قرار دهید و نحوه انتخاب موضوع، فضاسازی و نگاه خلاقانه شاگردان به موضوع را در نظر بگیرید.

